

oversigt, til tekstnær kildeanalyse, over en bred beskrivende fremstilling til den engagerede erindringskitse. Det er bogens styrke: Alle kan finde noget, der vil interessere lige dem, men selvfølgelig også dens svaghed; Hvem er egentlig læseren til bogen i sin helhed?

Det skal ikke forklejne, at vi her har en bog, der dækker de fleste rimelige behov for en læser, der vil have besked om et begivenhedsforløb, der kan trækkes megen humanitær lærdom af.

*Palle Roslyng-Jensen*

HENRIK DETHLEFSEN: De illegale Sverigesruter 1943-45. Studier i den maritime modstands historie. Odense Universitetsforlag 1993. 238 s., ill., 225 kr.

Bogen om de illegale Sverigesruter lukker et af de mere oplagte huller i den systematiske beskrivelse og analyse af modstandsaktiviteter under besættelsen. Oplagt, fordi det var et område, der involverede mange mennesker som organisatorer, operatører og som passagerer – oplagt også, fordi det var en hjælpefunktion, der støttede eller var en forudsætning for mange andre typer illegal aktivitet, og endelig, fordi rutearbejdet har kastet et betydeligt kildemateriale af sig. Aktiviteterne blev delvis styret fra den svenske side af Sundet og dermed kunne der i fred og ro opbygges arkiver og skrives memoranda.

De illegale ruter er ikke noget helt ubelyst område i besættelseslitteraturen. Hæstrup har omtalt det i brede træk i »Hemmelig Alliance« og en af Hæstrups disciple, Ole Barfoed, samlede i 1950'erne og 60'erne materiale ind til en større samlet fremstilling, men fik kun publiceret mindre artikler. Endelig har Gunnar Barke fra svensk side ydet bidrag til udforskningen af området. I sin bog, der er en videreudvikling af en magisterkonferens-afhandling fra 1990, kommer Henrik Dethlefsen mange skridt videre – han når kildematerialet godt igennem og han leverer både systematisk og analytisk en solid gennemgang af ruterne og deres placering i det samlede modstandsarbejde.

Kronologisk kan Dethlefsen uden problemer lade sin bog starte i august 1943. Illegale forbindelser til Sverige før august 1943 var fåtallige. Modstandsarbejdet havde ikke et omfang, der nødvendiggjorde det, de illegale innovatører havde ikke øje for de muligheder, forbindelsen til Sverige kunne give deres arbejde, og de svenske myndigheder lagde alvorlige forhindringer i vejen. I stedet blev de begrænsede muligheder for legal udrejse til Sverige anvendt. Fra august 1943 er de første beskedne forbindelser i gang. Dermed får Dethlefsen også påvist, at det ikke er jødeaktionen i oktober 1943, der får startet rutearbejdet, som det er antaget i meget af den hidtil foreliggende litteratur. Jødeaktionen er katalysator for rutearbejdet, ikke detonator.

Derimod kan Dethlefsen bekræfte, at der gennem jødeaktionen og rutearbejdet trækkes nye grupper ind i det illegale arbejde. Det er typisk folk fra de øverste socialgrupper, fordi arbejdet med flygtninge havde et humanitært aspekt, der virkede mere mobiliserende for disse grupper end den oprørsprægede sabotageaktivitet, der endnu i 1943 mødtes med dyb mistro i det bedre borgerskab.

Bogen om de illegale Sverigesruter er opdelt i tre dele. I den første del gennemgås rammerne for rutearbejdet – de legale og illegale muligheder for

overfart til Sverige og især jødeaktionen i oktober 1943 og dens betydning for rutearbejdet. Dethlefsen får her afkræftet nogle af de gode vandrehistorier fra erindringslitteraturen. Når rutefolkene kunne bluffe sig igennem tysk kontrol eller sågar tyske opbringninger af fartøjer, skyldtes det næppe germansk dumhed, men snarere at tyskerne i en vis udstrækning også så det som værende i deres interesse, at sabotører og jøder kom ud af Danmark. Overførsler af våben- og efterretningsstof var straks en helt anden sag.

I anden del af bogen gennemgås de enkelte ruter og organisationer. Her leveres ny systematisk viden om stort og småt. Samtidig er der uvægerligt gentagelser og mange brud i fremstillingen, så læsningen går lidt tungere end i resten af den velskrevne bog. Dethlefsen undgår heldigvis at dygne detaljer om organisationerne og aktørerne op, selvom kildematerialet har kunnet levere dem. Sammenfattende påvises, at organiseringen indledningsvis er på langs, d.v.s. organisering kun på den danske side – henholdsvis svenske side. Senere organiseres på tværs, d.v.s. en fælles organisation for udskibere og modtagere på både dansk og svensk side.

Bogens 3. del er en systematisk gennemgang af rutearbejdets enkeltfunktioner efter den tradition, Jørgen Hæstrup har skabt med bogen »Den 4. våbenart«. Ud fra sit kildemateriale når Dethlefsen frem til 6.000 overførte passagerer i de organiserede ruter i hele perioden august 1943 til maj 1945. Eftersom der i Sverige i maj 1945 befandt sig 18.000 danskere med flygtningestatus, har forfatteren et problem. Han tilskriver de manglende 12.000 uorganiseret overførsel eller de legale transportmuligheder. En ligeså indlysende mulighed, som Dethlefsen ikke får tilstrækkeligt frem, er, at kildematerialet slet ikke giver mulighed for den type optællinger. Samme problematik ender han i, når han ud fra passagerlisterne og deres oplysninger om alder, stilling m.v. vil give et bud på en karakteristik af den samlede modstandspopulations kendetegn. Dethlefsen tager mange forbehold og når resultater, der svarer godt til dem, Ib Damgaard Petersen kom til i »Modeliten« med sit ligeså problematiske materiale: De døde modstandsfolk. Ingen af de to bud på en kvantitativ analyse af modstandsbevægelsens personsammensætning når dog resultater, der kan måle sig med det, der kan nås gennem omhyggelige kvalitative beskrivelser på lokalplan.

Selvom Dethlefsen i disse to delundersøgelser vover sig meget langt ud, er resten af bogen baseret på solidt historikerhåndværk, der gør at vi her står med en helt igennem tilfredsstillende fremstilling af det illegale rutearbejde.

*Palle Roslyng-Jensen*

ANETTE WARRING: Tyskerpiger – under besættelse og retsopgør. København, Gyldendal 1994. 260 s., ill.

Blandt de besættelsestidserfaringer, der hurtigt forvistes til glemsel – og som derfor aldrig fandt vej til den nationale, konsensusbårne historieskrivning om de fem år – er den ganske udbredte fraternisering mellem tyske værnemagtsoldater og danske kvinder en af de mere ubehagelige. Tyskertøser, feltmadrasser, ludere var blandt de udtryk, tiden tog i anvendelse. Og straffen, som den eksekveredes i gaderne både under og efter besættelsen, var afklædning og befaling, bemaling og klipning.